№ 225 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 1899 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 № 225

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1900 ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(28-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՑՆ ՊՐՕԳՐԱՄՄՈՎ ԵՒ ՆՈՑՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Զտեցէք եւ համակարգութեան վերածեցէք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Նոր-Բայազէտից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքիա. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ընթերցողի փաստերը.

ԶՏԵՑԷՔ ԵՒ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾԵՑԷՔ

Ներկայ դարի յիսունական թուականներին սկսվեցին մեզանում առաջին փորձերը ժողովելու եւ կարգաւորելու ժողովրդական երգերը եւ բանահիւսութիւնը: Փոքր ինչ ուշ՝ ժողովրդական նիւթեր ժողովելու ծրագիրը աւելի լայնացաւ եւ ընդարձակվեց, սկսեցին հետաքրքրվել ամեն տեսակ աւանդութիւններով, հեքիաթներով, առասպելներով, հաւատալիքներով, մի խօսքով՝ ժողովրդական ամեն տեսակ ստեղծագործութիւններով: Ներկայումս ժողովրդագրական նիւթերի հաւաքելը դարձել է ոչ միայն մի սովորական բան, այլ եւ կարծես մի հիւանդութիւն, որով վարակված են բազմաթիւ գրագէտներ թէ՛ կենդրոնական տեղերում եւ թէ գաւառներում: Մեր մէջ ժողովրդագրական եւ ազգագրական նիւթեր հաւաքելու ցանկութիւնը տրամադրեց ձեռնարկել մի յատուկ հանդէսի հրատարակութեան, Պօլսում նոյն նպատակին աշխատեցին ծառայել «Բիւրակն» թերթը եւ նոյն-իսկ օրական լրագիրներ:

Այժմ եթէ մի տեղ գումարէինք այն բոլոր նիւթերը, որոնք ժողոված են թէ՛ հայերէն եւ թէ ուրիշ լեզուներով՝ մենք կը ստանայինք քանակութեան կողմից մի պատկառելի կոյտ: Սակայն այդ նիւթերի մէջ շատ կան բոլորովին անպէտք, թերի բաներ, որոնք չեն կարող դիմանալ գիտական հետազօտութեան պահանջներին: Նոյնիսկ այն նիւթերի մէջ, որոնք բաւարար կերպով են հաւաքված՝ հազիւ կարելի է գտնել մի քանի լուրջ աշխատութիւններ, որոնք կարողանային ծառայել գիտական նպատակների եւ կրէին հարազատ եւ ճիշտ արձանագրութեան աներկբայելի կնիք իրանց վրա:

Անցան այն ժամանակները, երբ ժողովրդագրական նիւթեր ժողովելը համարվում էր գրական մի նորութիւն եւ նա բաւականացնում էր գրական հետաքրքրութիւն ունեցող անձանց: Կեանքը աւելի լայն պահանջներ է դրել գրականութեան առաջ եւ ստիպում է, որ գիրքը եւ մամուլը շօշափեն, մշակեն եւ արծարծեն բոլոր այն հասարակական, տնտեսական, մտաւոր եւ կրթական խնդիրները, որոնք ազդում են ժողովրդական կեցութեան վրա: Անկասկած կեանքի ընդարձակ խնդիրների շարքում ազգագրական խնդիրները կարող են պահպանել իրանց որոշ տեղը եւ ենթարկվել մշակութեան, սակայն պէտք է բարեփոխութիւններ մտցնել ազգագրական հետազօտութիւնների գործի մէջ եւ դարձնել նրան ուսանելի եւ գիտական: Անհրաժեշտ է նախ՝ ազգագրական հետազօտութիւններին տալ աւելի ընդարձակ ծաւալ եւ նրա մէջ մտցնել ոչ միայն հայի, այլ եւ կովկասեան ուրիշ ազգերի հետազօտութեան արդիւնքները, եւ երկրորդ՝ ենթարկել հետազօտութիւնները որոշ՝ գիտական սիստեմի:

Մի վեց տարի սրանից առաջ յայտնի ռուս գիտնական Մակսիմ Կովալեվսկի կատարեց ճանապարհորդութիւն Օսերի եւ Խեվսուրների լեռներում եւ հաւաքեց ազգագրական նիւթեր, որոնք վերաբերում էին ժողովրդի իրաւաբանական հասկացողութիւններին: Հետազօտութիւնը դուրս եկաւ շատ հետաքրքրական: Կովկասեան ազգերի սովորութիւնների մէջ նկատվեցին եւրօպական եւ ասիական ուրիշ ազգերի սովորութիւններին համապատասխան արտայայտութիւններ, եւ մի քանի մութ ու անհասկանալի երեւոյթներ գտան գիտական բաւարար բացատրութիւն: Անկասկած՝ նոյն տեսակ հետազօտութիւնը, կատարվելով ոչ միայն իրաւաբանական, այլ եւ ուրիշ տեսակէտներից՝ կը պարզէ եւ հայ ժողովրդագրական նիւթերի մէջ գոյութիւն ունեցող երեւոյթները: Անհրաժեշտ է, որ գիտական ոգին եւ սիստեմ որոնող աչքը թափանցեն ազգագրական նիւթերի խորքերը եւ տան մշակված եւ համակարգված ուսումնասիրութիւններ: Այն ժամանակ ազգագրական ներկայ կոյտերը կը զտվէին, կը մաքրվէին եւ ոչ միայն հին եղած նիւթը գործի կը դնէին, այլ եւ կը ծրագրէին ապագայ հետազօտութիւնների համար նպատակայարմար ուղիներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Այրիացած մայրերի եւ որբացած երեխաների լացը մի բուռն կապիտալիստների փառքի եւ յաղթանակի համար—ահա ինչ տեսարան է ներկայացնում մեր օրերի Անգլիան: Լօնդօնի փողոցներում կանանց ու երեխաների հեծեծանքներն են բարձրացած, իսկ միստր Չէմբէրլէն եւ նրա շօվինիստ կողմնակիցները կեղծում են գոռոզութիւն, հպարտօրէն դուրս են գալիս հասարակութեան առաջ եւ ուզում են հաւատացնել, թէ այդ լացն ու կոծը հարկաւոր է հայրենիքի փառքի, հեղինակութեան համար: Եւ այս ողբալի իրողութիւնը կատարվում է XX դարի շեմքում, մի երկրի մէջ՝ ուր ամենից շատ գար-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՓԱՍՏԵՐԸ

II

Երկու ամիս առաջ Գէորգեան ճեմարանը կատարեց իր գոյութեան առաջին քսանհինգամեակի յոբելեանը: Բնական է, որ հանդիսաւոր տօնախմբութիւնների ժամանակ ամեն ինչ ներբող, հիացմունք եւ փառաբանութիւն ներկայացնէ: Այդ տօնական տրամադրութեան մի արձագանգ է եւ այն բրօշիւրը, որ յոբելեանի պատճառով լոյս տեսաւ Էջմիածնի տպարանից: Գրքոյկի վերնագիրն է. «Գէորգ Դ. մեծագործ կաթողիկոս ամենայն հայոց, համառօտ կենսագրութիւն. Ս. Էջմիածնի Ժառանգաւորաց Գէորգեան ճեմարանի քսանհինգամեայ տարեդարձի առթիւ գրեց Մ. Աբեղեան»:

Բացի յոբելեանական հանգամանքից մի ուրիշ բան էլ կար, որ հարկադրում էր ինձ համարեա սկեպտիկաբար նայել այդ «կենսագրութեան». դա այն է, որ մենք, հայերս, առհասարակ չը գիտենք կենսագրութիւն կազմել: Այդ կողմից մենք, այսպէս ասած, նախահօր անէծքի տակ ենք գտնվում, ինչպէս ամբողջ մարդկութեան վրա ծանրացած է «սկզբնական մեղքը»: Նայելով մեր ժամանակի անխնայ քննադատութիւններին՝ մենք պիտի այն եզրակացութեան գանք, որ մեր գրականութեան սկիզբը կազմող V դարը բոլորովին «ոսկեղէն» չէ, ինչպէս կարծում էինք, այլ այս եւ այն տեղերից գրական նիւթեր մուրացող միջակութիւնների դար. եւ եթէ կայ մէկը, որին քննադատութիւնը պահպանում է իր տեղում՝ Կորիւնն է, Մեսրոպի կենսագրութեան հեղինակը: Մեր ինքնատիպ, զուտ տոհմային գրականութեան սկիզբը այդ փոքրիկ աշխատութիւնն է, մի յիրաւի մեծ մարդու կենսագրութիւն, որը սակայն գրված է մի շլացած ջատագովի ձեռքով:

Հայոց պատմութիւնը այնքան աղքատ է խոշոր տաղանդի տէր մարդկանց կողմից, որ մենք մի առանձին բուռն զգացմունքով ենք բաց անում այդ կենսագրութիւնը, որի մէջ պիտի նըկարված լինէր Մեսրոպի պէս մի խոշոր անձնաւորութիւն, նա, որ իր ընդունակ գիտով, իր մտքի եւ ձեռքի մի վճռական գործով յեղափոխեց մի ամբողջ ազգի կեանք, որ լճացած էր խաւարի մէջ դարերից ի վեր, որ սեփական ստեղծագործութեան, մտաւոր գործունէութեան ոչ մի դրդիչ չունէր: Հասկանալի է, թէ մենք ինչ պիտի սպասէինք այդ մարդու պատմութիւնից: Կը կամենայինք տեսնել նրան իբրեւ հայրենի իրականութեան մի հարազատ ծնունդ, իբրեւ մի գործիչ, որ դուրս է գալիս շրջապատից, հասկանում է իր կոչումը եւ ջանքեր է գործ դնում իր ստեղծագործող ույժերը արտայայտելու համար: Դա, անկասկած, մի մարդ էր, մարդկային պակասութիւններով եւ կրքերով մի մարդ, որ կազմված է աշխարհային նիւթերից, որ գործում է իր նմանների մէջ: Բայց Կորիւնը ամեն ջանք գործ է դրել, որ ծածկէ իր ուսուցչի մարդկային դէմքը եւ դնէ նրա տեղ մի կատարեալ հրեշտակ... Հինգերորդ դարի միամիտ հեղինակը կարծել է, թէ ապագայ սերունդները բաւականաչափ չեն հիանայ իրանց մեծ երախտաւորի վրա՝ եթէ ինքը, այդ պատմագիրը, ներկայացնէ նրան իբրեւ մեր աշխարհի ծնունդ մի մարդ: Ներբողներ, ածականներ, Ս. Գրքից վերցրած անվերջ կտորներ, եւ այդ ծանր կոյտի մէջ աղքատիկ կենսագրական տեղեկութիւններ, այնքան, ինչքան այդ վայելուչ է մի հրեշտակ մարդու համար—ահա թէ ինչ մշուշի մէջ է թաղված հայոց ամենամեծ մարդկանցից մէկի դէմքը, այն մարդու, որ իրաւունք ունէր պահանջել իր ստեղծած գրականութիւնից աւելի լաւ վերաբերմունք դէպի իր անձը:

Միակողմանի գովաբանութիւնը զրկում է գործիչին իրական դէմքից. դրական եւ բացասական յատկութիւնները մարդու գոյներն են կազմում. արհեստական կերպով ջնջեցէք մի տեսակ գոյները եւ խտացրէք միւս տեսակի գոյները, եւ դուք կը տաք մի շինծու, մոմեղէն դէմք, որի վրա ոչինչ չէք կարող կարդալ, որը չի դառնայ նրա հոգու հայելին: Եւ դա բնական է: Աշխարհը, մեր աշխարհը, հրեշտակների, անարիւն էակների հայրենիք չէ: Հօ գիտենք, որ Պետրոս առաքեալը, այն «վէմը», որի վրա հաստատվեց քրիստոնէական եկեղեցին, փորձութեան այն ահեղ գիշերը, երբ նրա վարդապետը դատվում էր զզուելի խաւարասէրների առաջ՝ քաջութիւն չունեցաւ դիմանալու, ուրացաւ, դաւաճանեց իր իդէալին: Եւ ինչ վնաս. նա մարդ էր—ահա նրա ամբողջ արդարացումը: Այս մեծ հանգամանքը հայ կենսագրողներին անծանօթ է մնացել: Եւ դրուատելու, մի գլուխ փառաբանելու մէջ, այնուամենայնիւ, դուրս են գալիս իրականութեան ծայրերը, որոնք մի սարսափելի հակադրութիւն են կազմում կենսագրողի բարձր ոճի, հիացմունքների դիմաց եւ կորցնել են տալիս վստահութիւնը, որ դեռ կարելի էր ունենալ դէպի այդպիսի ջատագովութիւնը: Այսպէս, կարող էր երեւակայել Կորիւնը, որ բարեպաշտական հիացմունքով նըկարագրելով այն բռնութիւնները, որ գործ դրեց Մեսրոպը բորբորիտոսների դէմ՝ դրանով մի միջոց է տալիս յետագաներին հասկանալու որ Մեսրոպը անբիծ հրեշտակ չէր:

Մեր ժամանակակից գրականութիւնից էլ կարելի է շատ փաստեր բերել, որոնք ցոյց են տալիս, որ կենսագրութիւն կազմող հայը իր պարտաւորութիւնը հասկանում է այն մտքով, թէ պէտք է գովել եւ գովել, պակասութիւններից գերծ հռչակել այն մարդուն, որի պատմութիւնն է գրվում: Թէ ինչ աստիճանների կարող է հասնել այդ յատկութիւնը՝ ցոյց է տալիս Միքայէլ Նալբանդեանի կենսագրութիւնը, որ մի քանի տարի առաջ հրատարակեց պ. Ե. Շահազիզ: Յայտնի է, որ Նալբանդեան մի քանի տարիներ տիրացու էր Նոր-Նախիջեւանի եկեղեցիներում: Տիրացութիւնից ազատամիտ, եռանդոտ հրապարակախօս, վերանորոգութեան քարոզիչ, նուիրեան թշնամի—խոստովանեցէք, մեծ թռիչք է դա: Ուշադիր կենսագրողը կանգ կառնէր այդ վիթխարի կերպարանափոխութեան առաջ, կը վերլուծէր, թէ ինչպէս կատարվեց աշխարհայեցողութիւնների փոփոխութիւնը, ինչը հեռացրեց Նալբանդեանին տիրացուական նեղլիկ աշխարհից եւ տարաւ դէպի անսահման լայն հօրիզօններ: Պ. Շահազիզ հարցը վճռել է աւելի հեշտ եւ կտրուկ կերպով. վերցրել է եւ մի թուղթ ներբող է շարադրել տիրացուութեան մասին, չը վախենալով նոյն-իսկ պատմական անհեթեթութիւնների մէջ ընկնելուց. «ապացուցել է» որ հայերի մէջ ամեն մի բարի բան ծնվել է տիրացուներից, այսինքն Նալբանդեանի բոլոր գրական, արժէքաւոր յատկութիւնները հաստատել է տիրացուութեան վրա, մի բան, որ բոլորովին հակառակ կողմից պիտի ներկայացնվէր: Վերցրէք Աբովեանցի կենսագրութիւնները. Նոյն-իսկ մի այնպիսի լուրջ հանգամանքի մէջ, ինչպիսին է մեր նշանաւոր գրողի երկերի հրատարակութիւնը՝ դուք տեսնում էք կենսագրութեան նման մի բան, ուր փոխանակ որ փաստերը խօսէին հեղինակի մասին՝ ամեն քայլափոխում ճնշում է կենսագրողի հիացմունքը, որ ամենեւին հարկաւոր չէ ընթերցողին:

Դառնանք այժմ պ. Աբեղեանին:

Իմ նպատակը չէ վիճաբանութեան ենթարկել նրա կազմած կենսագրութեան փաստական կող-

գացած պիտի լինէին հումանիտարական հասկացողութիւնները, ուր անմեղ ժանուկների և անօգնական այրիների արտասունքը պէտք է որ նշանակութիւն ունենար: Պատերազմը, մարդկային այս ամենամեծ դժբախտութիւնը, ի հարկէ՝ միայն Անգլիայում չէ արտասունքներ հոսեցնում, հարիւրաւոր և հազարաւոր ընտանեկան յարկեր քանդում. նոյն և գուցէ աւելի մեծ չափով այդ տանջանքները կրում է և միւս կողմը, բայց այն տեղից մենք լուրեր չունենք. բօէրներն էլ արիւն են թափում, նրանք էլ տուն, ընտանիք ունեն, նրանց երկրում էլ երեխաներն ու կանայք գիտեն արտասունք թափել իրանց կորցրած սիրելիների համար: Եւ այս բոլոր աղէտները ում են հարկաւոր: «Русск. Вѣд.» լրագրի թղթակիցը ահա թէ ինչ է գրում Լօնդօնից.

«Տղամարդկանց վիճակված է պատերազմել, իսկ կանանց—ողբալ սպանվածներին»: Սա մի հին ասացուածք է, որ կազմվել է Անգլիայում դեռ այն ժամանակ, երբ համարեա ամեն օր գիւղական ազգաբնակութիւնը սպասում էր դաժան թշնամու յարձակմանը ծովի միւս կողմից. այժմ այդ ասացուածքը ամենքի բերանումն է: Կանայք պիտի ողբան վերջին չորս օրվայ ընթացքում սպանվածներին: Երկու կռւի մէջ անգլիացիները կորցրին մօտ 500 սպանված և վիրաւորված (և սա պաշտօնական հաշիւների մէջ է): Իսկ Մօդդեր-Րիվերի մօտ եղած պատերազմի հետեւանքները, մի պատերազմի, որը գլխաւոր հրամանատարը անուանում է «անգլիական պատմութեան մէջ ամենայամառ պատերազմներից մէկը», մինիստրութիւնը մինչև այժմ չէ հրատարակում, թէև արդէն երկու օր է անցել: Զինուորական մինիստրութեան շինութեան մօտով այժմ անցնել չէ կարելի. փողոցը լի է տղամարդկանցով, կանանցով, երեխաներով: Զինուորական բիւրօի մօտ մի լաց է, որ լսվում է ամբողջ թաղում:

Եւ այս սարսափները դեռ շուտ չեն վերջանայ: Պատերազմը այժմ տեղի ունի բօէրների երկրի սահմաններից դուրս, այն հողերի վրա, որ նրանք գրաւեցին անգլիացիներից: Այդտեղ նրանք կռւում են զարմանալի տոկունութեամբ, մի ինքնամոռացութեամբ, որ առասպելական պիտի համարվէր՝ եթէ մեզանից մի հեռու ժամանակ լինէր: Ի՞նչ կը լինի, երբ այդ քաջ ու անձնազոհ երկրագործները սկսեն պաշտպանել իրանց սեփական գիւղերը, իրանց ընտանեկան օջախը: Այդ բանը ի նկատի չունեն անգլիական այն լրագրները, որոնք հասարակութեան մէջ թոյն են տարածում, գրգռելով նրա մէջ շովինիստական—գազանային ինստինկտներ:

Պատերազմը—ասում է թղթակիցը—կատարելապէս գազանացրել է շովինիստներին: Ես առանց սարսափի չեմ կարողանում յիշել այն տիկիններին, որոնք իմ ներկայութեամբ չարախնդաց բաւականութեամբ բացատրում են փողոցային «Daily Mail» լրագրի այն նկարագրութիւնը, թէ ինչպէս «մերոնք» նիզակներ էին խրում բօէրների մէջքը: Ինձ թւում էր այն ժամանակ, թէ մի ինչ-որ սարսափի հեղեղ, որ մինչև այդ թագնված էր անյայտ խորութիւնների մէջ՝ յանկարծ դուրս է հանել մամօնտների ժամանակակից մարդկանց: Միայն նրանք կարող էին այդպիսի չարամիտ ուրախութեամբ խօսել արեան և սպանվածների մասին: Եւ միթէ միայն փողոցային լրագրներն են այժմ նիւթ հայթայթում վայրենի շովինիզմի համար: Ահա մի քաղուածք «Times» լրագրից: Պատմվում է Էլանդսլաագտէի մօտ եղած պատերազմը. բերվում են անգլիական օֆիցէրի խօսքերը. «Երբ թշնամին փախցրվեց՝ մեր էսկադրօնը թռաւ նրա յետևից: Սկսվեց խոզերի ամենափառահեղ մի կոտորած՝ ծակոտելով: Տասն րոպէի մէջ մենք դիակների մի սար կուտեցինք: Իմ մի ուլանը տեսաւ, որ երկու վարազներ փախչում են մի քոստ ձիու վրա: Իմ զինուորը խփեց նիզակը և միանգամից երկու բօէրներին շամփրեց: Ափսոս որ մութը վրա հասաւ, թէ չէ մենք ամենքին այդպէս կը ծակոտէինք»: Ահա և մի ուրիշ նկարագրութիւն. «Մի քանի անգամ հրաման արձակվեց դադարեցնել կրակը, բայց հրացանաձգութիւնները շարունակվում էին չը գիտեմ ինչու: Անկասկած, մերոնք արբեցած էին կռւից: Բօէրները փախչում էին: Նրանք փորձում էին մթութեան մէջ թագնվել հովիտի մեծ թումբերի յետեւում: Հէնց այդ ժամանակ էլ մեր դրագունների համար գործ սկսվեց: Շատ բօէրներ ընկնում էին ձիաներից, բարձրացնում էին իրանց ձեռքերը և աղաչում էին հրացանով սպանել իրանց, բայց չը ծակոտել նիզակներով. սակայն մեր զինուորները նիզակ էին խրում նրանց փորերի և մէջքերի մէջ: Քիչ բօէրներ թագնվեցան: Միւս օրը մեր քաջերի նիզակները արիւնից մածուցիկ էին դարձել... Զարմանալի չէ, որ բօէրները առանձնապէս ատում են մեր դրագուններին և ուլաններին»: Այսպիսի նկարագրութիւնները այժմ կարդացվում են հիացմունքով:

Եւ սա ամենից շատ քաղաքակրթված մի երկրում, համաշխարհային այն վիթխարի մայրաքաղաքում, ուր մի ամբողջ թաղ աղմկված է որբերի և այրիների լացից: Ո՛րքան սարսափելի է մարդը նոյն-իսկ քաղաքակրթութեան բարձր աստիճանի վրա. նրա մէջ նստած հինաւուրց գազանը անմեռ է և գլուխ է բարձրացնում ամեն անգամ՝ երբ բարբարոսութիւնը տաք ալիքներ է թափում մարդու երակների մէջ: Չենք ասում արդարութիւնը—այդպիսի բան լաւ է չը խօսենք էլ,—գոնէ արիւնհեղութեան պաշտամունքը մեծարող մարդուն յատուկ ազնուութիւնը, ասպետական հոգին պիտի հարկադրէր մի քիչ յարգանքով վերաբերվել թշնամուն: Հեշտ բան է. Մօդդեր-Րիվերի մօտ վեց հազար բօէրներ ամբողջ տասն ժամ դիմադրում էին տասն հազար անգլիացիներին: Երկրագործ, խաշնարած բօէրը անգլիական զինուորի դիմաց... Պէտք էր գոնէ յարգել այդ մարդու անձնազոհութիւնը, զարմանալի քաջութիւնը. բայց նրան Անգլիայում խոզ են անուանում և հրճվում են կարդալով, թէ ինչպէս փախչողներին անգլիական քաջ ուլանները խնայում էին սպանել մարդավայել կերպով, չը կամենալով զրկվել նիզակով փորոտիքներ խառնելու հաճոյքից: Բայց Անգլիայում լսվում է և արդարութեան ձայնը: Այս առաւօտ մենք առիթ ունեցանք յիշելու մի կնոջ, Օլիվ Շրայների բողոքները անգլօ-տրանսվաալեան պատերազմի դէմ, որ այն ժամանակ դեռ միտք էր միայն: Այս անգամ այդ տաղանդաւոր կինը գրում է.

Ո՛հ, Անգլիայի ժողովուրդը չը հասկացաւ, չը հասկացաւ դէպքերը: Կը գայ սարսափելի զարթման ժամանակը, երբ կը պարզվի իրողութիւնը: Մեր քաջարի, հերոսական Տրանսվաալը մեռնում է: Անգլիական քաջ զինուորները կոտորվում են, իսկ բորսայական և այլ մութ գործիչների նողկալի հրոսակախումբը այժմ հանգիստ դարան է մտել և սպասում է այն րոպէին, երբ կարելի կը լինի ճիրաններ խրել մեր սրտի մէջ: Ո՛ւր էր, Անգլիան կարողանար ժամանակին իմանալ, որ Չէմբէրլէն փորում է պետութեան հիմքը—այն իսկական պետութեան, որի մասին մտածում էր Հարաւային Աֆրիկան և որը պիտի լինէր ազատ, չը ստրկացրած ազգերի մի դաշնակցութիւն, միացած ոչ թէ բռունցքի ոյժով, այլ սիրոյ կապերով... Չէմբէրլէն դանակ խրեց բրիտանական պետութեան սրտի մէջ:

Այդ հրոսակախումբը այնքան զզուելի է դարձնում մարդկային այն սպանդանոցը, որ հրճուանքի քրքիջներ է թագնում XX դարի մարդկանց բերանից: Միթէ կարելի է առանց սարսափի նայել ապագային...

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

—

Նոյեմբերի 21-ին

Տեղիս ժողովուրդը, մանաւանդ միջին դասակարգը, այն աստիճան կռուասէր է, որ ոչ մի օր առանց աղմուկի չէ անցնում: Մանաւանդ կիրակի օրերը խմում են «թութի արաղը» և իրար դիպչում մի որևէ աննշան վէճի բռնվելով: Վերջերս կռւարարների գործունէութիւնը այն աստիճանին հասաւ, որ տեղական բարեկարգիչ վարդապետը ստիպված մի քարոզ խօսեց եկեղեցում, որպէսզի ժողովուրդը յետ կանգնի այդ սովորութիւնից:

Կռւում են արօտատեղի, մի քանի «խուրձ» խոտի, արտ ջրելու, անվայել խօսքի և այլ աննշան բաների համար առհասարակ: Բայց պէտք է յիշել, որ կռւարարները ոչ միայն չեն բաւականանում բռունցքներով իրար հարուածելով, այլ և մահակներով, դանակներով, քարերով և խէնչալներով են կռւում և մինչև-իսկ ատրճանակով են իրար պատասխանում: Պէտք է երեւակայել, որ կռւի ասպարէզում, ուր յայտնի բան է, խռնվում է բազմաթիւ ժողովուրդ, ատրճանակից գնդակներ են պարպվում հասարակութեան մէջ, քարերը կարկտի պէս թափվում են և դիպչում շատ անգամ կողմնակի մարդկանց գլխին, հանդիսատես հասարակութեան վրա: Ով վիրաւորվում է՝ հոգ չէ ոչ ոքի համար, որովհետև այդտեղ արդէն կռիւը ընդհանուր բնաւորութիւն է ստանում, բոլորը խառնվում են իրար. վժվժոց, աղմուկ, իրարանցում. հին վրէժառուները մէջտեղ են ընկնում և ոչ ոք ոչ ոքի չէ կարողանում որոշել, թէ որոնք են իսկական կռւողները: Սակայն ամեն մի կռւարար խումբ տենդային ուժգնութեամբ ճիգ է թափում տապալելու և խորտակելու իր հակառակորդին և յաճախ այն աստիճան, որ նոյնիսկ ոստիկանները, թւով մօտ 10 հոգի, անկարող են եղել կարգը վերականգնել, մինչև որ պօլիցիայից չեն հասել աւելի բարձր պաշտօնեաներ:

Այս կռիւը մեր ժողովրդի համար խրօնիքական բնաւորութիւն է ստացել և առօրեայ երեւոյթների շարքն անցել, որ շատերի մօտ ոչինչ տեղ է համարվում:

Կոան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Վաշլօվանի գիւղ, Նոյեմբերի 21-ին

Թիֆլիսի գաւառի Վաշլօվան գիւղի եկեղեցապատկան սենեակների շինութեան համար ստացայ մի հարիւր ռուբլի պ. Պետրոս Շաղինեանից, որին յայտնում եմ իմ և ծխականներիս անկեղծ շնորհակալութիւնը:

Մարտիրոս քահանայ Ամիրջանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեր խմբագրութեան մէջ չքաւոր հայ ուսանողների օգտին ժողովված գումարների մասին անհրաժեշտ ենք համարում տալ հետևեալ տեղեկութիւնները: Մեզ մօտ մնացել էր նախկին ժողովարարութիւնից («Մշակ» № 211) 373 ր. 14 կոպէկ: Նորերս ստացանք «հին ուսանողից» 25 ռուբլի, պ. Մելիք-Մարութեանից 25 ր., Թիֆլիսի մի խումբ համակրողներից 29 ր. 60 կոպէկ: Ընդհանուր 452 ռուբլի 74 կոպէկ: Ուղարկեցինք Մոսկվայի համալսարանի հայ ուսանողների ապառիկները լրացնելու համար՝ 120 ռուբլի: Հանելով այդ գումարը և պօստի ծախս 86 կոպէկ՝ կը մնայ մեզ մօտ 331 ր. 88 կոպէկ:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում սկարլատինա կամ քութէշ կոչված հիւանդութիւնը ոչ թէ չէ թուլանում, այլ զգալի կերպով ուժեղացել է: Հիւանդութիւնը ծանր կերպարանք ունի:

—

Մայրաքաղաքում հիմնված կանանց գիւղատնտեսական ընկերութիւնը սկսել է իր գոր-

---

մերը: Ես էլ միանգամայն համաձայն եմ պարոնի հետ, որ մեզանից այնքան կարճ միջոցով բաժանված ժամանակի պատմութիւնը գրել ներկայումս չէ կարելի: Կանցնի ժամանակ, կը գան մարդիկ, որոնք մեղք կը համարեն պատմութիւն շարադրել նիւթերի միայն մի երեսը կարդալով, որոնք մարդու գործունէութիւնը կը կապեն ժամանակի, հանգամանքների, կեանքի փաստերի, տիրող ուղղութիւնների հետ, կը քննադատեն այն, ինչ արել է մէկը և ինչ կարող էր անել—մի խօսքով կունենան իրանց տրամադրութեան տակ ոչ թէ րոպէի ազդեցութիւն, այլ սառն անկողմնապահութեան կարիքը: Ինչ կը լինի այն ժամանակ՝ այդ այժմից չը վճռենք, մարգարէ լինելու յաւակնութիւնը անտեղի է: Բայց մի բան, որ ինձ կատարեալ իրաւունք է տալիս այժմ էլ խօսել Գէորգ կաթողիկոսի կենսագրութեան մասին՝ այդ գործի, որպէս ասած, տեխնիքական կողմն է, այն վերաբերմունքն է, որ ունի հեղինակը դէպի իր գրաւոր գործը: Այդ շրջանում ես գտնում եմ մեր գրական կեանքի դօկումենտներ, որոնց լոյս հանելը, ինչպէս ասել եմ, հարկաւոր է հէնց այդ կեանքը հասկանալու տեսակէտից:

Սկզբից մինչև վերջ ջատագովութիւն—այդ, ինչպէս իմ ընթերցողը իմացաւ՝ հայկական կենսագրութիւնների սկզբնական մեղքն է, և պ. Աբեղեան կարող է արդարանալ դրանով: Թող նոյն-իսկ առաջնորդի փառաւոր ընդունելութիւնը Պրուսայում, մի բան, որին արժանանում է ամեն մի թեմակալ եպիսկոպոս, մի հաստատութիւն համարվի, որ Գէորգը արտասովոր առաջնորդ էր. թող «մեծ» ածականը ճայթէ ամեն մի քայլափոխում—այդպիսի եօթնյարկանի տիտղոսները, որոնց միայն Նապօլէօններն են արժանացել՝ մեր մէջ կորցրել են իրանց նշանակութիւնը, և հանելուկ է մնում, թէ հայը ինչ պիտի անէ՝ եթէ մի օր մի ճշմարիտ մեծ մարդ ունենայ: Թողնում ենք այդ բոլոր գովասանքները, որոնք քննական աչքով նայողի համար կունենան իրանց արժանի գնահատութիւնը: Մենք բոլորովին չենք ասում, թէ Գէորգ կաթողիկոսը յիշատակութեան արժանի գործեր չէ թողել: Կան այդ գործերը, այո: Բայց օրինակ, խղճի ծո՞ր օրէնքով նրա մեծագործութիւնների թւում կարող ենք դասել և այն, որ սովալլուկներին նա հաց է տուել էջմիածնի շտեմարաններից, մի բան, որ նա պարտաւոր էր անելու աւելի մեծ չափերով, բայց չարաւ: Այդ մտքի արդարութիւնն է թոյլ տալիս ձեզ ասելու, որ նա իրաւունք ունէր ալաշկերտցիներին հաց տալու համար հաւաքված 17,476 ռուբլի գումարից միայն մօտ 1100 ռուբլի բաժանել, իսկ մնացածով Իւչքիլիսէի քայքայված վանքը և այրված դպրոցը վերաշինել:

Այսպիսի հանգամանքներ առաջ են եկել այն տեսակէտից, որ «մեծագործ» կաթողիկոսի մասին պէտք է խօսել իբրև մի գերազանց, անսխալական մարդու մասին: Դա, ի հարկէ, անհնարին է. մարդը մեր աշխարհում կարող է միայն մարդ լինել, և հակառակը ապացուցանելու համար անպատճառ պէտք է անհեթեթութիւնների մէջ ընկնել: Ահա փաստը:

Պ. Աբեղեան հաւատացնում է, որ Գէորգ կաթողիկոսը տգէտ քահանաների ձեռնադրութիւնը խիստ արգելել էր: Շատ լաւ. պէտք էր ուրեմն սպասել, թէ նրա ժամանակ տգէտ քահանաների թիւը պակասեց, թէ աւելի արժանաւորների համար ամեն տեսակ յարմարութիւն ստեղծվեց քահանայական ասպարէզը մտնելու: Բայց այդպէս էր:—Ո՛չ, հաստատապէս ասում է պ. Աբեղեան: Եւ ընթերցողի զարմանքը փարատելու համար նա դիմում է մի միջոցի, որի անունն է սոփեստութիւն: «Եւ մինչդեռ նա (կաթողիկոսը) հաւատացած էր,—ասում է պ. Աբեղեան,—որ սահմանած կանոնները ըստ կարելւոյն գործադրվում էին՝ օրէնքն այդպէս չարութեամբ գործադրողները (կաթողիկոսին շրջապատողները), ինչպէս ասում են, հետզհետէ աւելի ընդլայնում են իրանց եկամուտների աղբիւրները», այսինքն ամենայն առատութեամբ «ցոփերին ու տխմարներին արծաթով արժանի համարելով» ձեռնադրում էին (եր. 75): Մեղաւորը, ուրեմն, շրջապատողներն էին. ինքը, կաթողիկոսը, չէր իմանում: Բայց այդ ծակ փաստաբանութեան դէմ խօսում է հասարակ լօգիկան. շրջապատողները այն մարդիկն էին, որոնց կամենում էր կաթողիկոսը. նա շատ գեղեցիկ միջոց ունէր իմանալու, որ մի գլուխ «ցոփեր ու տխմարներ» են ձեռնադրվում. չէ՞ որ կային լրագրներ, որոնք շարունակ այդ էին արձանագրում, բողոքում էին, պահանջում:

Այստեղ պ. Աբեղեան մի հիանալի դեր է պատրաստում իր համար: Գալով լրագրներին (աւելի լաւ չէր ասել մի լրագրի), նա դրանց գրուածքները լուտանք է համարում և իր «մեծ հայրապետի» վշտերի թարգման է հանդիսանում, ասելով՝ թէ «անիրաւ յարձակումներից» որպիսի դառնութիւններ է նա կրել: Ապացուցե՞լ է պ. Աբեղեան, թէ այդ յարձակումները անիրաւ էին:—Ո՛չ: Ապացուցանում է նա հրապարակական քննադատութեան վնասակարութիւնը:—Ապացուցանել՝ չէ ապացուցանում, բայց կամենում է որ այդպէս համարվի: «Կաթողիկոսը այն թեթև բնաւորութիւններից չէր, որոնց համար մեծ նշանակութիւն ունի, թէ ուրիշները կամ աւելի ևս լրագիրները ինչ կասեն» (եր. 80—81): Սա մի անվնաս գոհար է—այսօրվանից սեթ հայկական իմաստութեան մէջ աւելանում է այն սարսափելի ծանրակշիռ գիւտը, որ, համարձակվում եմ կարծել, կը յաղթահարէ ամբողջ աշխարհի հասկացողութիւնը—միայն թեթև բնաւորութիւններն են լրագիրը մի բանի տեղ դնում: Որոնեցէք մի այսպիսի գոհար և, հաւատացած եմ, դուք չէք գտնի նրան նոյն-իսկ մօրթէ փափախ ծածկած, տրեխներ հագած մարդկանց շրջանում:

Եւ սակայն, պ. Աբեղեան ինտելիգենտ մարդ է, սիրում է, երևի, խօսել Եւրօպայի մասին, ուր—պէտք է ենթադրել—լրագիրներ կան, ուր ոչինչ չէր առաջանայ՝ եթէ գործիչները պարտաւոր չը լինէին լսել, թէ ինչ կասեն ուրիշները, այո, անպատճառ ուրիշները: Ա՛հ, որքան դժուար է մեր ժամանակի համար պահպանել նոյն-իսկ այն՝ ինչ գիւղում անգամ տարրական հասկացողութիւն է դառել. որքան հեշտութեամբ կարելի է կորցնել արեւելքը և արեւմուտքը, չը նայած նոյն-իսկ այն հանգամանքին, որ արեգակը դուրս է գալիս ամեն օր և այնքան հեշտ է իմանալ, թէ որտեղ են աշխարհի այդ կողմերը...

Աւելի հեռու գնալ անկարելի է: Հնարաւոր է նախամտածած նպատակին զոհել այս կամ այն ճշմարտութիւնը, բայց չեմ կարծում, որ մինչև այժմ որևէ մէկը այդքան անհագին, այդքան ցաւալի զոհ բերած լինի՝ ինչպէս պ. Աբեղեանը: Եթէ մի գրող մարդ այն աստիճանին է հասնում, որ իր սեփական ստորագրութեամբ այդքան ստոր, այդքան անվայել դեր է յատկացնում այն ասպարէզին, ուր նա ինքը պարտք է համարում գործել, ինչ կարելի է պահանջել այնպիսի մարդուց, որ հասարակ մահկանացու է, որ առանց պ. Աբեղեանի վկայութեան էլ նախապաշարված է տպագրական խօսքի դէմ:

«Թեթև» մարդիկ չը լինենք. դէն շպրտենք տպագրական տառերը, որոնք ուրիշների կարծիքները հրապարակ նետելու անսահմանելի յատկութիւնն ունեն, սուս ու փուս նստենք, ամեն մէկս իր համար, ամեն մէկս գնանք մեր ճանապարհով: Բայց հարց է. այն ժամանակ պ. Աբեղեան ում համար գրէր իր ջատագովութիւնը, որի անթերութեան համար նա նոյն-իսկ այսպիսի վիթխարի անհեթեթութիւն է գրել...

Լ.

ծուծէութիւնը։ Նա որոշել է բանալ գիւղերում գիւղատնտեսական դասընթացքներ։ Առ այժմ ընտրված են առաջին փորձի համար չորս գիւղ։ Ընկերութիւնը համակրութիւն է գտնում կանանց հասարակութեան շրջաններում։ Տիկին Բարանովսկայա նուիրել է ընկերութեան 10,000 րուբլի, տիկին Մորոզովա 1000 րուբլի։ Ընկերութեան պատուաւոր անդամ է ընտրված երկրագործութեան մինիստր Երմոլօվ։

—

Ստացանք Էմիլ Զօլայի «Երկու մահ» վէպիկի թարգմանութիւնը։ Գրքոյկը բաղկացած է փոքրադիր 28 երեսներից և արժէ 5 կօպէկ։ Այս գրքոյկը պատկանում է այն հրատարակութիւնների շարքին, որի մէջ մտել են՝ Եժի «Լուսադէմին» և «Ոսկօկներ», Օժեշկօի «Կախարդը» և «Գիւղական փաստաբան» վէպերը, բժ. Բուդաղեանի «Առողջապահական զրոյցները» և այլն։

—

ԱՇՏԱՐԱԿԻՑ, նոյեմբերի 25-ից, մեզ գրում են. «Մեր ժողովրդի ցանկութիւնը կատարվեց։ Արդէն աշնանացանքսերը վերջացել են, շատ արտեր արդէն բուսել են։ Սաստիկ ցրտեր էին անում, այնպէս որ ամբողջովին կը փչանային բուսած արտերը. բայց երեկ երեկոյեան եկաւ յորդ անձրև, իսկ այսօր առատ ձիւն, որն արտերը ծածկեց և եղանակը մեղմացաւ։ Եթէ եղանակն էլ վատանայ՝ բայց արտերը չեն վնասվի»։

—

ՍՏԱՒՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Սիրողների մի համեստ խումբ, անհագին դժուարութիւնների յաղթելով, Նոյեմբերի 13-ին մի հայերէն Ներկայացում աջողեցրեց տեղիս Հայոց վերաբացված ուսումնարանի դահլիճում, յօգուտ չքաւոր հայ ընտանիքների։ Դժուարութիւնների մէջ մեծ տեղ բռնում էր այն, որ հայերէն հասկացող օրիորդ չէր ճարվում, եղածն էլ խիստ նազ էր ծախում։ Ցանկալի էր, որ սա վերջին ներկայացումը չը լինի։ Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լի էր։ Խաղը անցաւ սպասածից աւելի լաւ և հասարակութիւնը ցանկութիւն յայտնեց, որ երկրորդը ևս տրվէր։ Իր լաւ խաղով և անկեղծ վերաբերմունքով աչքի էր ընկնում օր. Աղանստեանց։ Ներկայացումից յետոյ եղան պարեր, որոնք տևեցին մինչև ժամի $3^{1}/_{2}$։ Հասարակութիւնը շատ գոհ և ուրախ ցրվեց։ Մուտք եղաւ 200 րուբլի։»

—

ԱՇՏԱՐԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Երեկ, ամսիս 24-ի երեկոյեան, ալէքսանդրոպօլցի մի հայ ֆուրգօնչի, Վաղարշապատից ֆուրգօնով վերադառնալու ժամանակ, Օշականի մօտերքում յանկարծ բաւականին բարձրութիւնից ընկել էր ձորը։ Մարմինը ջախջախվել էր։ Բերեցին այստեղի հիւանդանոցը, ուր մի քիչ ժամանակից յետոյ մեռաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Թիւրքիայի արտաքին գործերի մինիստրը, ինչպէս հաղորդում է «С. Петерб. Вѣд.» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, սկսեց միջնորդել որպէսզի վերացվեն օտարազգիների պօստերը Թիւրքիայում, և այդ առիթով մինիստրը յայտագրեր ուղարկեց Կ. Պօլսում գտնվող օտար պետութիւնների դեսպաններին։ Այդ հարցի մէջ շահ ունեցող պետութիւնների ներկայացուցիչներից ոչ մէկը չը պատասխանեց մինչև այժմ Բ. Դրան այդ յայտագրին. բայց, այնուամենայնիւ, արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ նիստեր ունի սուլթանի իրադէով նշանակված մի յատուկ յանձնաժողով, որը, Թէվֆիկ-փաշայի նախագահութեամբ, ծանօթանում է արտասահմանեան պօստերի հարցի հետ։

Պօստային գործի անբաւարար դրութիւնը Թիւրքիայում, մէկ ամբողջ շարք յայտագրերից և առաջադրութիւններից յետոյ, ստիպեց եւրօպական պետութիւններին հիմնել Թիւրքիայում իր սեփական պօստերը. մինչև այդ ժամանակ օտար պետութիւնների և նրանց կառավարութիւնների թղթակցութիւնների մեծ մասը պօստը կամ բոլորովին տեղ չէր հասցնում, կամ հասցնում էր մի քանի ամսից յետոյ։

Անգլիան ամենից շուտ հաստատեց Թիւրքիայում իր պօստը։ Դրա օրինակին շուտով հետևեցին Աւստրիան, Գերմանիան և Ֆրանսիան, որոնք նոյնպէս, մրցելով միմեանց հետ, զգալի վնաս հասցրին Թիւրքաց պօստային վարչութեան եկամուտներին, իսկ ռուս-թիւրքական պատերազմից յետոյ աւելացաւ և ռուսաց պօստը։ Թիւրքաց պօստից խուսափում են ոչ միայն օտարահպատակները, այլ և իրանք թիւրքերը, որոնք գերադասում են գործ ունենալ կանոնաւոր կազմակերպութիւն ունեցող պօստերի հետ։

Թիւրքիան 1885 թւին նոյնանման պահանջ յայտնեց և հաւատացնելով պետութիւններին, որ թիւրքաց պօստային հիմնարկութիւնները օրինակելի կազմակերպութիւն ունեն, օտար պետութիւնների համաձայնութիւնն առաւ՝ վերացնելու օտար պօստերը։ Թիւրքաց կառավարութիւնը ամեն ջանք գործ դրեց ցոյց տալու իր պօստային վարչութեան օրինակելի գործունէութիւնը, բայց այնպիսի մի դրութիւն ստեղծվեց, որ օտար պետութիւնների դեսպանները մի քանի օր ոչ մի տեղեկութիւն չը կարողացան ստանալ իրանց կառավարութիւնից։

Թիւրքաց կառավարութեան գլխաւոր նպատակն է այդ միջոցով արգելել արտասահմանեան լրագիրների մուտքը Թիւրքիայում։ Վերացնելով օտար պետութիւնների պօստերը՝ արտասահմանեան ամբողջ թղթակցութիւնը թիւրքաց պօստով պէտք է ստացվի և այն ժամանակ կարելի է հաւատացած լինել, որ կը ստացվեն միայն լրագրական յայտարարութիւններ և գերմանական կատալօգներ։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, նոյեմբերի 23-ին

Վերջապէս մեր վաճառականներն էլ հասկացան ընկերութեամբ գործելու օգտակարութիւնը։ Ցայտնի բան է, որ մի անհատ չէ կարող մի որևէ նպատակի համար այն աջողութիւնն ունենալ՝ որպիսին կունենան մի քանիսը միացած ոյժով, կամ փոքրիկ, բաժան-բաժան դրամագլուխներն այնքան շահ չեն կարող բերել՝ որքան մեծը։ Այս չէին հասկանում, կամ աւելի ճիշտն ասած՝ չէին ուզում հասկանալ մեր վաճառականները, որովհետև իրանց ընկերների վրա այնքան վստահութիւն չունէին։ Ուրաքանչիւրը երկիւղ էր կրում խաբվել ընկերից։ Թէև ճիշտ է, զանազան ժամանակ կազմվել են մի կամ մի քանի ընկերութիւններ, ի հարկէ առևտրական, բայց շուտով լուծվել են։

Հարկաւոր էր մի առաջնորդող, մի նախաձեռնող այդ բանին, որ աջողութեամբ գլուխ բերէր այդ գործը և յորդորէր միւս վաճառականներին ևս միացած ոյժով աշխատելու։ Այդ նախաձեռնողը եղաւ «Սևան» առևտրական ընկերութիւնը, որը կազմվելով մի քանի տարի առաջ՝ ամեն տարի շատ լաւ աջողութիւն ունեցաւ—մեծ դրամագլխով մեծ շահ ստանալով։ Հէնց այդ հանգամանքը առիթ եղաւ մեր միւս վաճառականներին միանալու և զանազան ընկերութիւններ կազմելու՝ նոյն աջողութիւնն ստանալու յոյսով. և պէտք է ասել, որ չը սխալվեցին։

Խնդիրն այն չէ, որ ընկերութիւնները օգտակար և միևնոյն ժամանակ շատ շահաւէտ են վաճառականների համար, այլ այն, որ թէև «Սևանից» առաջ էլ եղել են ընկերութիւններ, բայց նրանք աջողութիւն չէին ունեցել և մեր վաճառականները նրանց օրինակին չէին հետևում. այնքանը չէին հասկանում, որ եթէ դրանք անաջողութեան հանդիպեցան՝ ուրիշները կարող են աջողութիւն ունենալ, եթէ խոհեմութեամբ գործեն։ Սակայն վերջերս, երբ մէկն աջողութիւն ունեցաւ մի երկու տարի յաջորդաբար՝ նրանք էլ սիրտ առան, միացան, հետևեցին նրա օրինակին.

Այստեղից պարզ երևում է, որ մեր մէջ ամեն մի գործում, կամ մի նպատակի համար հարկաւոր է միայն օրինակ, նախաձեռնող լինել, համոզված լինելով, որ անպատճառ շատերը կը հետևեն իրան, եթէ այդ օգտակար է կամ կարծվում է թէ օգտակար է, ինչպէս զանազան «բարեգործական—բարեսիրական» և ուրիշ բազմատեսակ «ական» ընկերութիւնները, որոնք այժմ միայն անունով կան, թէև մի ժամանակ Պօլսի ընկերութիւններից անցել էին իրանց քաղաքը։

Ահա հէնց այդ ընկերութիւններին մի օրինակ տուող էր եղել, որով մօդա էր դարձել ընկերութիւն կազմելը, նոյն-իսկ ուսումնարանի նըստարաններից։

Ֆարրօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Լօնդօնից հեռագրում են «Новости» լրագրին, որ այնտեղ բերին մի խումբ վիրաւորվածներ։ Վիրաւորվածների թւում գտնվում էր նաև կապիտան Ֆորք։ Վիրաւորվածներին դիմաւորեցին նրանց կանայք և երեխաները։ Տեղի ունեցան զարհուրելի տեսարաններ։

—Նոյն լրագրին հեռագրում են Լօնդօնից, որ անգլիացիք Լէդիսմիթը կորած են համարում Անգլիայի համար։ Բօէրները ռմբակոծում են քաղաքը 26 թնդանօթներով։ Բնակիչները թագնվում են նկուղներում։ Րօդս, որ գտնվում է այժմ Կիմբերլէում՝ հաւատացնում է, որ եթէ նա գերի ընկնի բօէրների ձեռքը՝ նրան վանդակի մէջ կը դնեն և կը պտտեցնեն ամբողջ Տրանսվաալում՝ ժողովրդին ցոյց տալու համար։

—«Neue Freie Presse» լրագիրը հաղորդում է, որ Սերբիայում բազմաթիւ մարդիկ են ձերբակալվում որոնք մեղադրվում են, սովորաբար, Միլանին վիրաւորելու համար։ Երեկ այդ նոյնիսկ մեղադրանքի համար քննվում էր Լազարևիչի գործը։ Բոլոր վկաները կեղծ էին։ Պաշտպանը իր ճառի մէջ ասաց, որ Աւստրո-Հունգարիայում ամբողջ տարվայ ընթացքում այնքան գործ չէ քննվել կայսրին վիրաւորելու համար՝ որքան Սերբիայում մէկ ամսվայ ընթացքում։

—«Temps» լրագրին հեռագրում են, որ տագալների զօրքը գրաւել է Մալօլա և շատ տեղերում քարուքանդ է արել երկաթուղու գիծը, որի պատճառով անհնարին է դարձել գեներալ Մակ-Արտուրի և ամերիկական զօրքերի մէջ հաղորդակցութիւնը։ Իմուս և Կավիտօ գրաւված են. այժմ կռիւը տեղի ունի Մանիլիայի մօտ։ Ֆիլիպպացիները կռւում են ոգևորութեամբ, բայց Մանիլիայում երկիւղ է տիրում։ Հոկտեմբերի 18-ին ամերիկացիները Վիզայիաս արշիպելագոսի ներկայացուցիչներին առաջարկեցին կառավարութեան նոր ձև, Միացեալ-Նահանգների գերիշխանութեան տակ, բայց այդ առաջարկութիւնը մերժվեց։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

30 Նոյեմբերի

ՍԱՆՏԱՆՕԵՐ։ «Հաւասի գործ.»։ Պայթուցիկ նիւթերի պահեստում տեղի ունեցաւ սարսափելի պայթիւն։ Մէկ մարդ սպանված է, երեքը վիրաւորված։ Շինութիւնը քարուքանդ եղաւ։

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ։ Մի քանի տեղերում ազգաբնակութեան մէջ նկատվում է սաստիկ կարօտութիւն, անբերրի հունձի պատճառով։ Միևնոյն ժամանակ հացը դուրս է եկել սև ու դառն։

ԽԱՐԿՕՎ։ Նահանգական դատարանը քննեց հինգ գիւղացիների գործը, որոնք փորձ էին արել ներկայ տարվայ օգոստոս ամսին խորտակել մարդատար գնացքը, Բալաշևսկի ճանապարհի վրա, Գրակօվօ և Բուլացելեկվա կայարանների միջև, օգտվելու նպատակով։ Մեղադրեալներից չորսը դատապարտվեցին, մէկը արդարացրվեց։

ՄՕՍԿՎԱ։ Կոմս Լ. Ն. Տօլստոյի հիւանդութեան ընթացքում նկատվում է բարւոքումն։ Այսօր հիւանդը վեր կացաւ անկողնից և ման եկաւ սենեակում։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Daily Telegraph» տխրութեամբ հաստատում է, որ անգլիացիների կորուստը՝ թէ սպանված, թէ վիրաւորված և թէ գերի ընկած՝ հասնում է 4,572 հոգու, այն-ինչ պատերազմը դեռ նոր է սկսվում։

ՐԷՎԷԼ։ «Ադմիրալ Ապրակսին» զրահակիր նաւի մօտ աշխատանքը դանդաղ է առաջ գնում, բուքի և սառնամանիքի պատճառով։ Մինչև ուրբաթ օր աշխատանքը դադարեցրված էր։ Ջրհանները, սառնամանիքի պատճառով, վատ էին բանում։ Քարի արտաքին մասը պայթեցրել են, այժմ կը սկսվի ամենադժուար աշխատանքը, այն է պէտք է պայթեցնել քարի այն մասը, որ մտել է նաւի մէջը, սակայն այնպէս, որ նաւը չը վնասվի։

ԴՈՒԲԼԻՆ։ Այսօր հրաւիրված էր քաղաքային խորհուրդը արտակարգ նիստի, որտեղ պէտք է քննվէր Տրանսվաալի հետ սկսված պատերազմի դէմ առաջարկված բողոքը։ Բայց խորհրդի անդամներից չէին ժողովվել բաւականին թւով, և այդ պատճառով էլ անկարելի եղաւ որոշում կայացնել։ Լօրդ-մէրը ճառ արտասանեց պատերազմի դէմ։ Նիստում տեղի ունեցաւ մեծ անկարգութիւն։ Ցրուելիս՝ մեծամասնութիւնը աղաղակում էր. «Կեցցէ Կրիւգեր!»

ՊԱՐԻԶ։ «Հաւասի գործ.»։ Բարձրագոյն դատարան։ Կոմս Գիօն, նախ քան ցուցմունք տալը, զանազան տեսակ նկատողութիւններ է անում։ Նախագահը հրամայում է նրան դուրս բերել։ Մեղադրվողները դիմում են նախագահին խիստ հարցերով։ (Աղմուկ)։ Կայլի դատապարտվեց երեք ամիս բանտարկութեան և հրաժարեցրվեց նիստերից մինչև վիճաբանութիւնների սկսվելը։ Բրիւնէ արտաքսվեց ութ նիստերից, Դիւբիւկը երկուսից։ Նիստը փակվեց։

ՄԱԴՐԻԴ։ «Հաւասի գործ.»։ Պատգամաւորների ժողովը 131 ձայնով 83-ի դէմ մերժում է Ռօմանօնէսի առաջարկութիւնը, որ պահանջում էր ոչնչացնել ծովային բիւջէթը։ Սիլ'վէլա խօսեց այս առաջարկութեան դէմ։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Սենատ վիճաբանութիւնների ժամանակ Մէսօնը մըտցնում է արդէն առաջուց յայտարարված առաջարկութիւնը՝ թէ սենատը ամենայաւ յոյսերով հետևում է բօէրների իրանց անկախութեան համար մղած պատերազմին։ Մէսօնի երկար ճառը սենատորները և հասարակութիւնը լսեցին մեծ հետաքրքրութեամբ։ Մէսօն ասաց, թէ Մօնրօէի վարդապետութիւնը և Միացեալ-Նահանգների անցեալը իրանց նոյնպիսի իրաւունք են տալիս բօէրներին համակրութիւն և յոյս յայտնելու ազատութեան համար նրանց մղած պատերազմի յաջողութեան մասին՝ որով իրանք մի ժամանակ միջամտեցին Կուբայի կառավարութեան գործում սպանիացիների ձեռքով։ Ճառախօսը նըկարագրում է արիասիրտ, խեղճ հօլլանդացիներին, որոնք պաշտպանում են իրանց օջախը, և իբրև ապացոյց իր ասածներին՝ մատնանիշ է լինում շատ հեղինակաւոր վկայութիւնների վրա։ Առաջարկութիւնը ապա յանձնվեց արտաքին գործերին վերաբերեալ մասնաժողովին։

1 դեկտեմբերի

ՎԻԵՆՆԱ։ Աւստրիական բիւջէտային մասնաժողովը ընդունեց զինուորական ծախսերի նախահաշիւը։ Մինիստրը ասաց, թէ բանակը ոչինչ չը գիտէ առանձին ազգութիւնների զանազանութեան մասին, և որևէ փորձ՝ զինուորների մէջ քաղաքականութիւն մտցնելու՝ ամենախիստ ընդդիմադրութիւն կը գտնէ։ Եթէ այս հարցը հասել է իր այժեան դրութեան՝ դա առաջ է բերված արուեստական կերպով, անբարեխիղճ դրդումներից։ Առաջ ուշադրութիւն չէին դարձնում որևէ զեկուցման վրա, որ լինում էր չը սահմանված լեզուով, որովհետև այդ պատահում էր չգիտութիւնից. իսկ երբ այդ երևոյթը դիտաւորեալ կերպարանք ստացաւ՝ զինուորական իշխանութիւնը ստիպվեց ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ։ Սակայն բարեբախտաբար երևում է, որ այս բանի համար պատժի ենթարկվածները աննշան տոկոս են կազմում։ Այս առիթով մինիստրը նկատեց, որ յանցաւորները միատեսակ պատժի ենթարկվեցին թէ Թագին պատկանած գաւառներում և թէ Հունգարիայում։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Գեներալ Գատէկր հեռագրում է, թէ Ստրօմբերգի վրա յարձակումը խոստանում էր անկասկած աջողութիւն, բայց տարածութիւնները լաւ չափված չէին, որովհետև անգլիական գունդը տարվեց սխալ ճանապարհով, և նա ստիպված էր մեծ շրջան կատարել։ Նօրտումբերլանդցիք ի զուր ճգնեցին թշնամուն յետ մղել բարձրութիւններից։ Իրլանդական հետևակ գունդը լաւ կռւեց։ Անգլիական մի թնդանօթ կորաւ, խանդակի մէջ ընկնելով, մի ուրիշը խրվեց աւազի մէջ։ Գատէկր աւելացնում է, որ ինքը գրաւում է Բուշմանքէգ և Սիպարգէտ։ Նօրտումբերլանդեան գնդից անհետ կորածների թիւը այժմ հասնում է 366 մարդ։

ՕԴԷՍՍԱ։ Փոթորիկի ժամանակ Փօթիի նաւահանգստում վնասվեց Ազօվեան ընկերութեան «Բաթում» շոգենաւը, ծանծաղուտի վրա նստելով։ Վնասված են նաւի ստորին մասերը։ Ճանապարհորդները ափ են հանված։ Շոգենաւը չէ կարող ճանապարհը շարունակել։

ԼՕՆԴՕՆ։ Դուբլինի քաղաքային խորհրդի նիստին, որի մէջ պէտք է քննվէր պատերազմի դէմ բողոք յայտնելու առաջարկութիւնը, ներկայ էին ընդ ամենը 14 անդամ. նրանք էլ կռուեցին միմեանց հետ։ Առ հասարակ անգլիական բոլոր կուսակցութիւնների քաղաքագէտները ոչ մի նշանակութիւն չեն տալիս Իրլանդիայում ագիտացիա անելու փորձերին։

ԼՕՐԷՆԶՕ-ՄԱՐԿԷԶԷ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Պրէտորիայից հաղորդում են, թէ նոյեմբերի 27-ին անգլիացիք փորձ արին դուրս խուժելու Կիմբէրլէյից այն նպատակով, որ գրաւեն բօէրների դիրքը Կամպէրդաունի մօտ և ջրանցքին տիրանան։ Նրանց թնդանօթների հարուածները նըպատակին չէին հասնում։ Կռուի մանրամասնութիւններն սպասվում են յետոյ։

ՖՐԷՐ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Բրիտանական հեծելազօրը այսօր Կօլէնզօի մօտ ընդհանում ունեցաւ բօէրների գնդի հետ, որ բաղկացած էր մի քանի հարիւր մարդուց։ Բօէրները նահանջեցին գետի միւս կողմը, որից յետոյ երկարատև հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ երկար ժամանակ, առանց որևէ հետևանքի։ Բօէրները ուժեղ դիրք ունեն գրաւած բլուրների վրա։ Կօլէնզօի մօտ երկաթուղու կամուրջի հինգ կամարները կործանված են. երկու քարաշէն նեցուկները այս գիշեր պայթեցրին։ Հետևակ անցորդների կամուրջը անվնաս է մնացել։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործ.»։ Ինչպէս հաղորդում է «Լլօյդը» Լաս-Պալ'մասից՝ փոխադրող «Denton Grange» նաւը ռազմամթերքներով ծանծաղուտի վրա նստեց նաւահանգստում և դեռ չէ վերացրած։

ԼՕՆԴՕՆ։ Զինուորական մինիստրութիւնը հետևեալ հեռագիրն է ստացել Բուլլէրից։ «Ես ստացայ գեներալ Ուայտից հեռագիր դեկտեմբե-

րի 11-ից, որ հաղորդում է, թէ անցեալ գիշեր Մէտկէլ'էր նետաձիգ բրիգադի 1500 մարդով դուրս յարձակվեց, որպէսզի գրաւէ Սիւրպրիզ-հօլը և այնտեղ դրված թնդանօթները։ Նետաձիգները հասան բլուրի գագաթը, առանց ոչ ոքից նկատվելու, վանեցին թշնամուն և ոչնչացրին թնդանօթը, որ գործ էր ածում քամբակեայ վառօդ։ Վերադառնալիս նրանք նկատեցին, որ անցքը բռնել է թշնամին, և իրանց համար ճանապարհ բաց արին սուիններով։ Բօերների կորուստը մեծ է։ Անգլիացիների կողմից սպանված են մի սպայ և 10 զինուոր, վիրաւորված են 3 սպայ և 40 զինուոր։ Բացի սրանից գերի առնվեցին 6 հոգի, որոնք տեղումը մնացին՝ վիրաւորվածներին օգնելու համար։ Ինժեներական զինուորներից սպանված է մէկը, նոյնպէս և մէկը վիրաւորված։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1¼—2 ժ. ներքին և միասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—5—6 ժ.
Ա. Ն. ՇԳԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեքտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—քիմիական և խուզորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Տ. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—պարապում է ատամը ծաղկահատութեամբ, բժշկական մաքրամաքրութեամբ և մաքրելով. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
57—150 Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Նոր լոյս տեսաւ Մօսկվայում
ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԵԱՆՑԻ

„ԱՐԻՒԾԱԶԵՒ ՄՀԵՐ“

Ազգային պօէմա
Դիւցազներգական չափական բանաստեղծութիւն
ԳԻՆԸ 25 ԿՕՊԷԿ

Ցանկացողները կարող են դիմել Կենտրօնական գրավաճառանոցին, «Լումայի» խմբագրութեան և հեղինակին այս հասցէով. Шулаверы, Григорію Баласьянцъ.
Հրատարակիչներ՝ Ն. Ասքանազեանց, Յ. Թովմասեանց, Ն. Գալստեանց։ 3—3

Մամուլի տակից լոյս տեսաւ
ՍԱՀԱԿ ՔԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
«ՈՒՍՈՒՑՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ»
Հատոր V. մասն ա.
Գինն է 50 կ.
Դիմել Тифлисъ: Центральная Книжная Торговля. 3—3

Շուշում շուտով լոյս կը տեսնի
ԳԱՐԵԳԻՆ ՋԱՌԱՓԵԱՆՑԻ
«ՈՍԿԵՀԵՐ ՏՂԱՆ ՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԱՂՋԻԿԸ»
խորագրով գրքոյկը։ 4—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺ. ՄԻԽԱՅԻԼ ԳԷԴԵՎԱՆՕՎԻ
Հիւանդներին ընդունում է ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

Առաւօտները՝

Վ. Ի. ՃԻՃԻՆԱՁԷ—ատամների հիւան. 8—10 ժ.
Գ. Գ. ՄԱՂԱԼՕՎ—ներքին հիւանդ. 9—10 ժ.
Դ. Կ. ԷՐԻՍԹՕՎ—վիրաբուժութեան. 10—12 ժ.
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—ականջի, կոկորդի և քթի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օր. 10½—12 ժ.
Ա. Ն. ՇԱՏԻԼՕՎ—աչքի հ. 12—1 ժ.
Ն. Զ. ՌՈՒՄԻԿՕՎ—երեխաների հ. երկուշաբթի և ուրբաթ օր. 12—1 ժ.
Վ. Լ. ՄԱՐԿԵՎԻՉ—վիրաբուժական հ. 12½—1½ ժ.
Ի. Դ. ԲԷԳԹԱԲԷԳՕՎ—վեներական, մորթի և միզասեռ. հ. 1½—2 ժ.
Մ. Ա. ԳԷԴԷՎԱՆՕՎ—նեարդային և ելեկտրօտէրապիա, 1—2 ժ.
Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԷՎ—ականջի, կոկորդի, քթի հ. երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ օր. 2—3 ժ.

Երեկոները՝

Դ. Ա. ԳԷԴԷՎԱՆՕՎ—ներքին և երեխաների հ. (ծաղկահատութիւն) 5—6 ժ.
Ի. Ն. ԹՈՒՄԱՆՕՎ—կանանց և մանկաբարձական, 5—6 ժ.
Ս. Ի. ՎԱՑԱՁԷ—ներքին հ. և մասսաժ, 6—7 ժ.
Հիւանդանոցում գտնվում են մշտական մահճակալներ և բժշկական սենեակ խուզորացուցական և քիմիական հետազօտութիւնների համար։
Վճարը խորհրդի համար—50 կ. մնացածը պայմանով։
Նիկօլաեվսկայա փողոց, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ, տ. Սագինօվի, № 11.
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
4—20 Միխայիլ Գէդէվանօվ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն ժողովարանի անդամների և կանդիդատների, որ կանօնադրութեան § 15 համաձայն՝ 1900 թւի համար անդամական և կանդիդատական տոմսակների վերանորոգելու վերջնական ժամանակամիջոցը նշանակված է մինչև ներկայ դեկտեմբերի 14-ը։ Մինչև այդ օրը տոմսակներ չը վերանորոգողները համարվում են յօժարակամ դուրս եկած ժողովարանից, բայց կարող են տարվայ ընթացքում նորից մտնել՝ ներկայացնելով 24 րուբլի։ 1—2

КАПИЛЛЕРИНЪ
НОВОЕ СОВЕРШЕННО БЕЗВРЕДНОЕ СРЕДСТВО
ВОЗВРАЩАЕТЪ СѢДЫМЪ ВОЛОСАМЪ ИХЪ ПРЕЖНІЙ ЦВѢТЪ
ЦѢНА 2 РУБ.
А. СІУ и Ко.
М. 109538

Սամարկանդի հայոց աղօթատան համար հարկաւոր է մի ձայնաւոր և ժամակարգութեանը հմուտ տիրացու։ Կը ստանայ ամսական քսանհինգ (25) րուբլի ռոճիկ և սենեակ. կունենայ տարեկան 200—250 րուբլի եկամուտ. ճանապարհածախսը ըստ համաձայնութեան։ Հասցէն՝ Самаркандъ (Туркестанская область). Армянскому ктитору Михаилу Гукасову. 5—5

ԲԺԻՇԿ Յ. Յ. ՂՕԿԻԵԼԵԱՆ

Ընդունում է՝ վեներական, միզասեռական, մորթու և ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին՝
Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5—7 ժամը։
Գանօվսկայա փողոց, տուն Մարգարօվ, № 31։
(Ե. Հ. Չ.) 98—100

ԹԱՐԳՄԱՆՎԱԾ Է Տուրգէնեվի «ՀԱՅՐԵՐ և ՈՐԴԻՆԵՐ»
Վէպը 3—5

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

Թիֆլիսում, վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը.

	Կ.
Տաղաւարեան բժ. Ծննդական գործարանի կազմախօսութիւն, բնախօսութիւն և առողջապահութիւն, ի պէտս չափահասից. Կ. Պօլ. 1899 թ.	60
» Ծագումն հայ տառից	—
» Մանրէաբանութիւն	—
» Առողջապահութիւն	—
Մոճոռեանց. Տիգրօնի կալանաւորը (հոգեբանական էտիւդ), Ա. 1899 թ.	15
Նալեանց Ա. Օսին ու Մօսին, վէպիկ. Ա. 1899 թ.	25
Շահնազարեանց Ս. բժ. Երևանի հայոց թեմական դպրոցը և հասարակութիւնը, Մ. 1899 թ.	30
» Ծառ դպրանոցին ներկայանալիս, Մ. 1899 թ.	25
» Դպրանոցիս աշակերտներին (մի քանի խրատներ), Մ. 1899 թ.	20

(Հ.) 3—3

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ“
ԱՂԷՔ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ

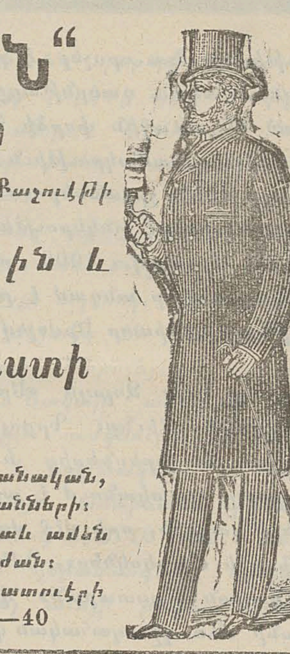

Գօլովինսկի Պրօսպէկտի վրա, առաջին գիմնազիայի հանդէպ, տուն Քաշուեթի սուրբ Գէորգ եկեղեցու։
Ստացել ենք մեծ քանակութեամբ աշնանային և ձմերային սէզօնի համար՝
Տղամարդկանց եւ Երեխաների պատրաստի հագուստներ։
Ստացված է նոյնպէս ՖՕՐՄԷՆՆԻՑ ԶԳԵՍՏՆԵՐ.—դատաստանական, ուսուցչական և աշակերտական—կլասիկական և րէալական ուսումնարանների։
Ունենալով մեծ քանակութեամբ մատէրիաներ, ընդունում ենք նաև ամեն տեսակ պատուէրներ։ Գները ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵՆ և անհամեմատ էժան։
Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն պատուէրի ⅕ մասը։ 24—40

Թիֆլիսի Այգեգործական դպրոցը

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ներկայ 1899 թւի աշնան և 1900 թւի գարնան ծախվում է նոյն այգեգործական դպրոցում, պակասեցրած գներով մօտ 4000 մէկ և երկու տարեկան ամենաընտիր տեսակների մրգեղէն ծառեր և 50,000-ից աւելի զարդածառեր, փշածառեր, մշտադալար և տերևաթափ ծառեր և թուփեր մէկ տարեկան հասակից մինչև հինգ։
(Ե. Հ. Չ.) 19—40

ОТКРЫТА ПОДПИСКА
На ежемѣсячный научно-литературный журналъ
„КАВКАЗСКІЙ ВѢСТНИКЪ“

Издаваемый въ г. Тифлисѣ съ 1-го января 1900 г. В. Д. Коргановымъ, подъ редакціею К. Н. Бѣгичева, по слѣдующей программѣ:

1) Правительственныя распоряженія. 2) Кавказъ и сосѣднія съ нимъ страны въ историческомъ и современномъ отношеніяхъ. Мемуары, записки, воспоминанія. біографіи и некрологи выдающихся дѣятелей. 3) Статьи по разнымъ научнымъ отраслямъ, а также практическаго характера. Протоколы ученыхъ обществъ и общественныхъ учрежденій. 4) Беллетристика: оригинальные и переводные романы, повѣсти, разсказы. драматическія произведенія, поэмы и стихотворенія. 5) Обзоръ событій мѣстной и европейской жизни. Корреспонденціи изъ Россіи и заграницы, преимущественно имѣющія отношеніе къ Кавказу и сосѣднимъ ему странамъ. 6) Литературная критика и библіографія. Статьи по искусству. 7) Смѣсь: историческіе эскизы, анекдоты, мелкія беллетристическія произведенія и т. п. 8) Справочный отдѣлъ. Почтовый ящикъ. 9) Объявленія. По мѣрѣ надобности статьи въ журналѣ иллюстрируются виньетками, рисунками и портретами, а также къ нимъ прикладываются карты, планы и чертежи.

Редакція журнала помѣщается на углу Тургеневской и Авчалькой ул., д. В. Корганова № 11—28.

Для личныхъ переговоровъ редакція открыта, разъ въ недѣлю. по четвергамъ, отъ 11 до 1 час. дня

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

	Для городскихъ подписчиковъ.	Для иногородныхъ.	За-границу.
На годъ	9 р.	10 р. — к.	12 р.
„ ½ года	5 р.	6 р. — к.	7 р.
„ 3 мѣсяца	3 р.	3 р. 50 к.	4 р.

За перемѣну адреса взимается 50 к. За объявленія, помѣщаемыя въ книжкахъ журнала взимается: за цѣлую страницу 20 р., за ½ стр.—12 р., за ¼ стр.—7 р. За каждые 500 экземпляровъ объявленій, прикладываемыхъ къ журналу, взимается: за 1 лотъ вѣса 5 р. за 2 лота 7 р., за 3 лота 9 р. и за 4 лота 11 р. Подписка на журналъ и объявленія принимаются въ Тифлисѣ, въ конторѣ журнала „Кавказскій Вѣстникъ“, при книжномъ магазинѣ К. Н. Бѣгичева, на Головинскомъ пр. д. № 10. 2—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 8/20 դեկտեմբերի ՍԻՐԱԿՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԳ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։
Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի և Մայսուրաձէի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. և Ի. Սութֆեաններին, Նաբերեժնայա փողոց, տուն Կրասինիկօվի, № 27։ ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մեյխօ-Հերշենրօդերին։
(Ե. Հ. Չ.) 4—20

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետեսութեան։
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն։
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն։
Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղելը։
Պարապմունքները սկսվելու են 1900 թւի յունվարի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ։
Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20։
Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կօպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ 20—20